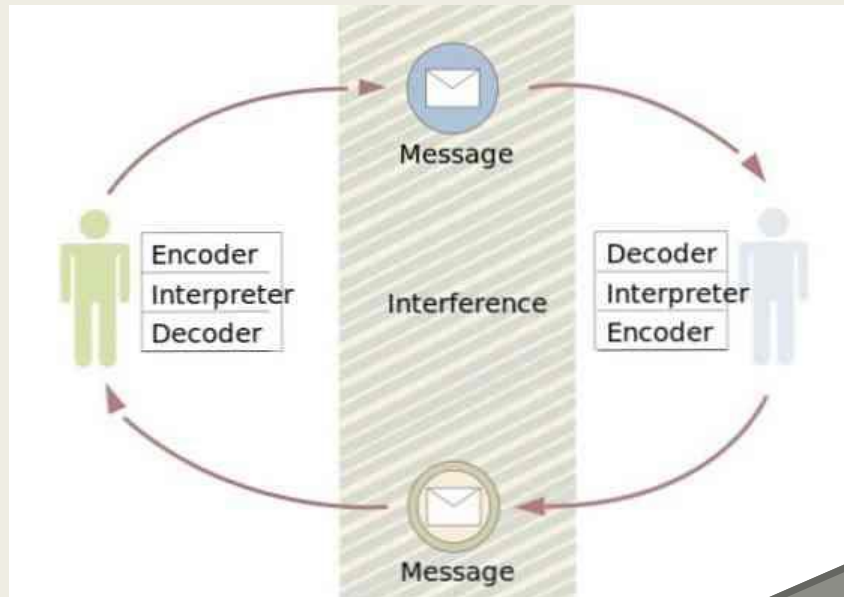

Τα στερεότυπα στην εκπαίδευση

{ Παναγιώτης Μανιάτης

Επικοινωνία

Έμφαση στην υποκειμενικότητα της επικοινωνίας

- Όταν η πηγή και ο δέκτης είναι άνθρωποι και όχι μηχανές τότε
  - οι αντιλήψεις,
  - οι ιδεολογικές δομές,
  - οι προηγούμενες εμπειρίες
- φιλτράρουν αναπόφευκτα τις διαδικασίες κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης.

Στερεότυπα;;;

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ

μερικά κεντρικά ερωτήματα

- Τι είναι οι στερεοτυπικές αντιλήψεις;
- Για ποιους λόγους οι άνθρωποι δημιουργούν στερεότυπα;
- Σε ποιες περιστάσεις χρησιμοποιούνται τα στερεότυπα;
- Ποιες είναι οι συνέπειες από την ενεργοποίηση; στερεοτύπων για το άτομο την εσω-ομάδα και την εξω-ομάδα;
- Πως μπορεί να αλλάξει ένα στερεότυπο;

Η έννοια «στερεότυπο»

- Η λέξη «στερεότυπο» είναι η σύνθετη λέξη με συνθετικά τις λέξεις «στέρεος» και «τύπος». Η λέξη στερεότυπο χρησιμοποιήθηκε αρχικά για να περιγράψει την τυπογραφική πλάκα που τύπωνε αδιαφοροποίητα την ίδια εικόνα αναπαράγοντάς την ακριβώς όπως ήταν.
- Στη σύγχρονη εκδοχή, το «στερεότυπο» αναφέρεται στην αδιαφοροποίητη αναπαραγωγή ενός αντικειμένου.
- Συνεπώς, υπό τη μεταφορική του έννοια το στερεότυπο «είναι η αναπαράσταση ενός αντικειμένου που, λίγο ως πολύ αποκομμένη από την αντικειμενική του πραγματικότητα, είναι κοινή και σταθερή ανάμεσα στα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας»

Κριτική Σκέψη....

- Καταγράψτε ένα στερεότυπο, πού και πότε το μάθατε, ποιος σας το δίδαξε, και πώς θα μπορούσε να έχει επηρεάσει τη στάση και τη συμπεριφορά σας.
- Πόσο αληθές είναι αυτό το στερεότυπο;
- Έχει αλλάξει με την πάροδο του χρόνου; Αν ναι, ποιοι είναι οι λόγοι της αλλαγής; Αν όχι, τι ήταν αυτό που το διαιώνισε;

Κατηγοριακή αντίληψη του «άλλου»

Κατηγοριοποίηση
του άλλου

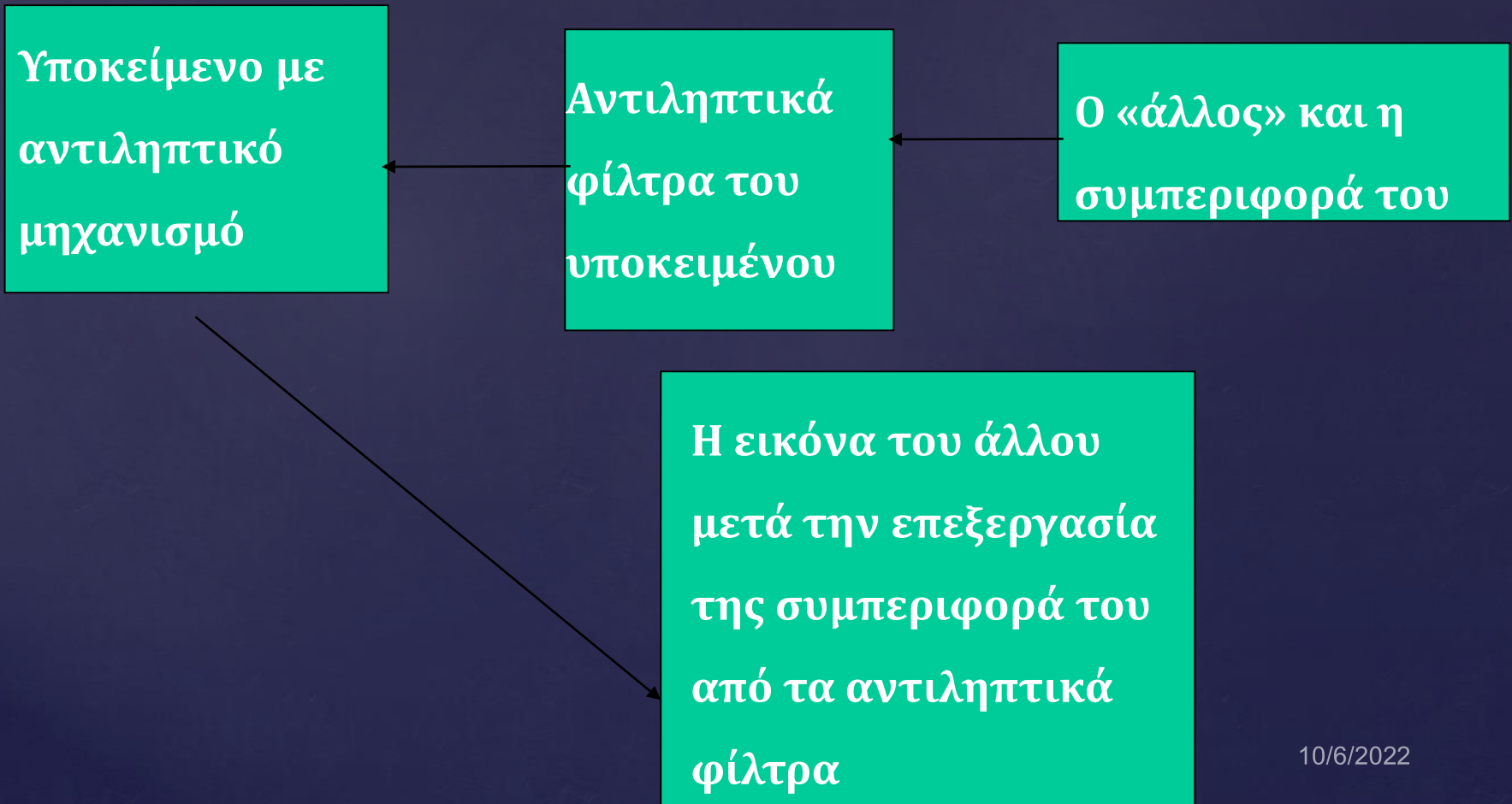
ενεργοποίηση ενός συνόλου
παραδοχών

Σχεδιασμός της
δράσης μας

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ

- Στερεοτυπική σκέψη ονομάζεται εκείνη η σκέψη η οποία, με αφετηρία την ταξινόμηση ενός ατόμου σε μια κοινωνική κατηγορία οδηγείται σε **ατεκμηρίωτες γενικεύσεις** ως προς τις ιδιότητες που υποτίθεται πως έχει το άτομο που ανήκει σε αυτή την κατηγορία

Στερεότυπα

Τα στερεότυπα

Οι χοντροί
είναι καλοί
άνθρωποι

Οι κοντοί είναι
κομπλεξικοί

Οι ψηλοί
είναι χαζοί

... είναι προτάσεις με τις οποίες χαρακτηρίζουμε άτομα ή ομάδες και βασίζονται σε γενικεύσεις και απλουστεύσεις που άλλοτε μας βοηθούν να κατανοήσουμε τον κόσμο και άλλοτε μας δημιουργούν θανθασμένες εντυπώσεις, αντιλήψεις και απόψεις. . .

Είναι αρνητικό στοιχείο η ταξινόμηση;

- Η κατηγοριακή αντίληψη είναι σύμφυτη με την ανάγκη του ανθρώπινου νου για την αναγωγή του πολύπλοκου σε απλό, του δυσνόητου σε ευκολονόητο (η αρχή της μείωσης της πολυπλοκότητας *Lhuman*)
- Τάξη στο αντιληπτικό χάος
- Λύνει το πρόβλημα της αοριστίας του περιβάλλοντος

Επομένως:

η κατηγοριακή αντίληψη του περιβάλλοντος (φυσικού και κοινωνικού) είναι απαραίτητη συνθήκη της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Τα στερεότυπα :

- Είναι απλοϊκές ιδέες και εύκολες στη διάδοσή τους

- Μας βοηθούν να απλοποιήσουμε τη σύνθετη πραγματικότητα

- Δημιουργούν μια επιλεκτική αντίληψη για την πραγματικότητα

- Επιβεβαιώνουν ως εξαίρεση τυχόν δικές μας εμπειρίες που τα καταρρίπτουν

- Λειτουργούν ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία, παγιώνουν τις ανισότητες

- Μας οριοθετούν απέναντι στον «άλλο» και συνήθως δημιουργούν αρνητική προδιάθεση (π.χ. μετανάστες)

Στερεότυπα

Χαρακτηριστικά

- Γενίκευση
- Απλούστευση - απλοποίηση
- Ισχύς
- Συναισθηματικός τόνος/ αξιολογική διάσταση που περιέχεται στην εικόνα για τον άλλο.
- η υπερβολή, (δηλ. η μη ρεαλιστική απόδοση των ιδιοτήτων που υποτίθεται ότι χαρακτηρίζουν μια ομάδα και κατ' επέκταση κάθε μέλος της)
- Παρουσιάζονται ως εμπειρικές βεβαιότητες, ως τεκμηριωμένες διαπιστώσεις για τα χαρακτηριστικά του άλλου.

Στερεότυπα και αξίες

- Οι περισσότερες στερεοτυπικές κρίσεις εκφράζουν αξίες (άμεσα ή έμμεσα) Κι αυτό γιατί τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται, γενικά μιλώντας, δεν είναι ουδέτερα αλλά εκφράζουν μια ηθική αξιολόγηση
- Μερικές φορές οι ηθικές διαστάσεις των στερεοτυπικών κρίσεων είναι αρκετά λεπτές και υποδόριες
- Κάποια από τα χαρακτηριστικά που κινητοποιούνται στις στερεοτυπικές κρίσεις μοιάζουν καταρχήν αρκετά αθώα. Π.χ. οι μαύροι πολύ συχνά χαρακτηρίζονται ως «αθλητικοί» και με ταλέντο στη «μουσική»
- Ωστόσο τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται σε μια ομάδα θα πρέπει πάντα να εξετάζονται σε συνάφεια με τα χαρακτηριστικά εκείνα τα οποία ΔΕΝ αποδίδονται σ' αυτήν.

Λόγοι διαμόρφωσης στερεοτύπων

- Η περιορισμένη ικανότητα του ανθρώπινου γνωστικού συστήματος να επεξεργαστεί εξατομικευμένες πληροφορίες
- Κατανόηση της κοινωνικής πραγματικότητας εντός συγκεκριμένου πλαισίου (μέσω της επιλεκτικής χρήσης πληροφοριών) (MacGarty, 1999)
- Κίνητρα αυτοβελτίωσης: αυξάνεται το αίσθημα της αυτοεκτίμησης διαφοροποιώντας εν μέρει την ομάδα μας από άλλες ομάδες βάσει κατηγοριών που κατά τη σύγκρισή τους μας ευνοούν (Tajfel).

Λόγοι διαμόρφωσης στερεοτύπων

- Δικαιολόγηση των υφιστάμενων κοινωνικών σχέσεων
  - Δημιουργούνται ιεραρχικές κατατάξεις των άλλων με βάση το στερεότυπο
  - Νομιμοποιούν ιδεολογίες και πρακτικές κοντά στο ρατσισμό
- Μείωση της αβεβαιότητας, μέσω της επιλογής συμπεριφορών που βασίζονται στην ύπαρξη ομοφωνίας εντός της εσω-ομάδας

Θεωρητικές προσεγγίσεις

Θεωρία Μάθησης

- Τα στερεότυπα έχουν τις καταβολές τους σε κοινωνικές και πολιτισμικές επιρροές. Μαθαίνονται στο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, κυρίως κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας (γονείς, σχολεία, παρέες φίλων κλπ.).

Θεωρία Συγκρούσεων

- Τα στερεότυπα (ιδιαίτερα τα αρνητικά) δημιουργούνται όταν υπάρχουν συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ της ομάδας στην οποία ανήκουμε και της άλλης ομάδας. Για παράδειγμα, η έλλειψη θέσεων εργασίας ή χώρων διαβίωσης μπορεί να προκαλέσει ανταγωνισμό μεταξύ διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων

Θεωρητικές προσεγγίσεις

Ψυχοδυναμική Θεωρία

- Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις προκύπτουν από μεμονωμένες συγκρούσεις και στρεβλώσεις. Για παράδειγμα, ένα άτομο δεν είναι σε θέση να εκφράσει τα προβλήματά του με τα μέλη της ίδιας ομάδας και μετατοπίζει τα προβλήματα σε μέλη μιας διαφορετικής ομάδας. Συνεπώς, δημιουργούνται προκαταλήψεις και διακρίσεις έναντι περιθωριακών ομάδων (π.χ. αλλοδαπών).

Γνωστική Θεωρία

- Τα στερεότυπα απλοποιούνται ή/και έχουν εσφαλμένες αποδόσεις. Προέρχονται από την περιορισμένη ικανότητα των ατόμων να διαχειριστούν πολύπλοκες πληροφορίες

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

(Tajfel & Turner, 1986)

Κοινωνική
κατηγοριοποίηση

Κοινωνική
ταυτότητα

Κοινωνική σύγκριση

Κατηγοριοποίηση

- ⊗ Ολόκληρος ο κοινωνικός κόσμος υποδιαιρείται σε πολλές κοινωνικές κατηγορίες εσο-ομάδες - εξω-ομάδες: Κοινωνική τάξη, φύλο, θρησκεία εθνικότητα.
- ⊗ έχει επιπτώσεις στο γνωστικό πεδίο: έχουμε την τάση να μεγιστοποιούμε τις διαφορές ανάμεσα στις κατηγορίες και να ελαχιστοποιούμε τις διαφορές μέσα στην ίδια κατηγορία (γνωστική παραποίηση)

Με κίνητρο την διατήρηση του κύρους της δικής μας ομάδας,
υποτιμούμε τις άλλες

- ⊗ Πως δημιουργούνται οι κατηγορίες; Είναι έμφυτες; Μας επιβάλλονται από τον κοινωνικό περίγυρο μέσα στον οποίο ζούμε. Είναι αμιγώς κοινωνικές.

Σύγκριση

- ⊗ Η απλή γνώση των κοινωνικών ταυτίσεων δεν αρκεί για την αξιολόγησή τους.
- ⊗ Η αξιολόγηση είναι αποτέλεσμα της διεργασίας της **κοινωνικής σύγκρισης**.
- ⊗ Τα χαρακτηριστικά των ταυτίσεων αξιολογούνται με βάση το σημείο σύγκρισης, το υποκειμενικό σημείο αναφοράς που χρησιμοποιείται.

Βασικό κίνητρο: η εξασφάλιση θετικής κοινωνικής ταυτότητας, όπως συμβαίνει και με την αυτοεκτίμηση. Η υπαγωγή σε μια κοινωνική κατηγορία δεν μπορεί από μόνη της ούτε να προαγάγει, ούτε να υποβιάσει την κοινωνική ταυτότητα

- ⊗ Η υπαγωγή μπορεί να αποβεί θετική για την κοινωνική ταυτότητα μόνο διαμέσου της κοινωνικής σύγκρισης που αξιολογεί την έσω-ομάδα σε σχέση με μια αντίστοιχη εξω-ομάδα.
- ⊗ Δεν υπάρχουν αντικειμενικά κριτήρια για να υποστηρίξει κανείς ότι η δική μου ομάδα είναι καλύτερη από τη δική σου.

Τα 4 Βήματα της στερεοτυποποίησης (Heringer 2012)

Επιλογή

Η αντίληψη και η μνήμη εστιάζουν σε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, π.χ. χρώμα δέρματος, προέλευση, στολή, σωματότυπος κ.λπ.

Γενίκευση

Γενικεύουμε τα αντιληπτά χαρακτηριστικά: "Όλες οι γυναίκες αραβικής καταγωγής φορούν μαντίλες".

Κατηγοριοποίηση

Διαμορφώνουμε κατηγορίες βάσει των χαρακτηριστικών και βάζουμε μια «ταμπέλα», π.χ. "Αλλοδαποί", "Μουσουλμάνοι".

Παγίωση

Προτιμούμε να διατηρούμε την κατηγοριοποίηση που διαμορφώσαμε. Δεν επιθυμούμε να αντιληφθούμε τις διαφορετικές ή τις ανακόλουθες εντυπώσεις.

Μηχανισμοί κατασκευής στερεοτύπων

Θεμελιώδες σφάλμα της απόδοσης

Θεμελιώδες σφάλμα της απόδοσης

- Τις αρνητικές συμπεριφορές, υπάρχει η τάση να τις αποδίδουμε σε εξωτερικά αίτια, όταν πρόκειται για ανθρώπους που αναγνωρίζουμε ως μέλη της δικής μας ομάδας («φταίει η κακιά στιγμή»),
- Ενώ τείνουμε να τις αποδίδουμε σε εσωτερικά αίτια, σε κάποιο χαρακτηριστικό αμετάβλητο, όταν αυτή πραγματοποιείται από κάποιον/α που δεν αναγνωρίζουμε ως μέλος της ομάδας που ανήκουμε («φταίει ο χαρακτήρας του»).

■ Θεμελιώδες σφάλμα της απόδοσης

Υπερτονίζουμε το ρόλο των προσωπικών χαρακτηριστικών και υποτιμούμε το ρόλο των περιστάσεων. Έτσι οι αποδόσεις αιτίων που χρησιμοποιούμε θεωρούν συχνά το άτομο ως υπεύθυνο για το πρόβλημά του (αναγνώριση εσωτερικών αιτιών) γεγονός που μπορεί να στρεβλώνει τις αντιλήψεις μας και που ευνοεί την στερεοτυπική σκέψη

Θεμελιώδες σφάλμα της απόδοσης

- Σκεφθείτε πώς παρουσιάζονται τα φαινόμενα της βίας κατά των γυναικών, όταν αυτά αφορούν ένα περιστατικό που συνέβη στη μακρινή Ινδία
  - οι δράστες είναι από τη φύση τους μισογύνηδες,
  - δε σέβονται τις γυναίκες, τις θεωρούν κατώτερες
-
- και όταν αφορούν ένα περιστατικό στη χώρα μας οι δράστες είναι πολύ πιθανό να προκλήθηκαν από το θύμα που ξαφνικά γίνεται θύτης,
  - όλοι έπεσαν από τα σύννεφα, δεν είναι τέτοιο παιδί,
  - εκείνη τον προκάλεσε κτλ.

Θεμελιώδες σφάλμα της απόδοσης

Σκεφτείτε πώς παρουσιάζονται **εγκληματικές ενέργειες** όταν συμβαίνουν από μέλη μειονοτήτων και πώς όταν διαπράττονται από μέλη της δικής μας ομάδας.

- Είναι πολύ πιθανό να δούμε στην πρώτη περίπτωση οργανωμένο σχέδιο και να αποδώσουμε ανάλογα χαρακτηριστικά σε όλη τη μειονότητα,
- ενώ, όταν πρόκειται για μέλος της δικής μας ομάδας, η περίπτωση εξατομικεύεται (μεμονωμένο περιστατικό) και οι αναφορές είναι πιθανό να έχουν να κάνουν με τις ψυχικές αδυναμίες του δράστη.

Ανάγνωση της πραγματικότητας

- εμείς διαθέτουμε γενναιότητα
  - εκείνοι «επιθετικότητα»
- εμείς έχουμε περηφάνια και αυτοσεβασμό
  - εκείνοι έχουν αλαζονεία και εγωισμό
- εμείς είμαστε έντιμοι, αλλά δεν πέφτουμε και κορόιδα
  - εκείνοι είναι αφελείς, αλλά άμα βρουν την ευκαιρία, θα κλέψουν»

ΑΥΤΗ Η ΧΩΡΑ ΗΤΑΝ ΕΝΑ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ
ΠΡΙΝ ΕΡΘΟΥΝ ...

Γελοιογραφία: Peter Pickersgill για την *Toronto Star*,
17 Ιουλίου 1994

Προκαταλήψεις

Προκατάληψη

- Η *προκατάληψη* περιγράφει μια **στάση** του υποκειμένου απέναντι στο ατομικό ή συλλογικό άλλον
- Η προκατάληψη δεν πυροδοτείται από τις ατομικές ιδιοσυγκρασιακές ιδιότητες του άλλου αλλά από την κοινωνική του ταυτότητα.

Προκατάληψη:

- Μια αντιπάθεια η οποία βασίζεται σε μια λανθασμένη και άκαμπτη γενίκευση (G. Allport)

Η έννοια «προκατάληψη»

Ενώ το στερεότυπο αναφέρεται στην αντίληψη του υποκειμένου για τα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας, η προκατάληψη αναφέρεται στη στάση του υποκειμένου προς αυτά.

- * Η προκατάληψη έχει ως αποτέλεσμα την ευνοϊκή ή δυσμενή προδιάθεση προς τα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας.
- * Τόσο τα αρνητικά στερεότυπα, όσο και οι δυσμενείς προκαταλήψεις προσκόπτουν την ουσιαστική αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών διαφόρων κοινωνικών ομάδων, ενώ οδηγούν στην κοινωνική περιθωριοποίηση και τον εξοστρακισμό τους.

Προκατάληψη

Ορισμός

Η υιοθέτηση υποιμητικών και μειωτικών κοινωνικών στάσεων ή έκφραση αρνητικού συναισθήματος προς τα μέλη μιας ομάδας, επειδή ανήκουν στη συγκεκριμένη ομάδα

Π.χ. όλοι οι Μουσουλμάνοι είναι επικίνδυνοι και έτοιμοι για τρομοκρατικό επεισόδιο

Προκατάληψη

Η προκατάληψη
εξυπηρετεί διάφορες
λειτουργίες,

- **ωφελιμιστική:** οι προκαταλήψεις μας ενδέχεται να ανταμειφθούν οικονομικά ή κοινωνικά.
- **προς υπεράσπιση του εγώ:** η προκατάληψη μας επιτρέπει να αποφύγουμε να παραδεχτούμε κάποια πράγματα για τον εαυτό μας.
- **εκφράζει αξίες,** καθώς επιτρέπει στους ανθρώπους να τονίσουν τα στοιχεία που εκτιμούν στη ζωή, όπως τη συσχέτιση με μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα.
- **λειτουργία γνώσης.** μάς επιτρέπει να οργανώσουμε και να δομήσουμε τον κόσμο μας με τρόπους που έχουν νόημα για μας και είναι σχετικά βολικοί.

■ **Στερεότυπο** = **κατηγοριακή**
αντίληψη

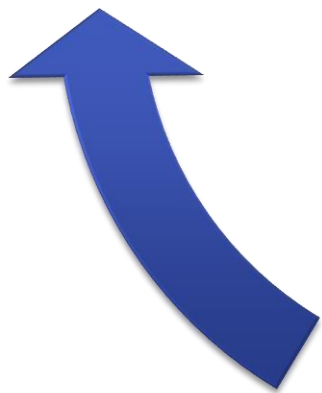
■ **Προκατάληψη** = **κατηγοριακή**
στάση

■ **Διάκριση** = **κατηγοριακή**
μεταχείριση

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ

ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

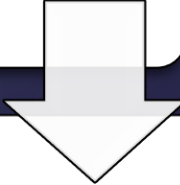

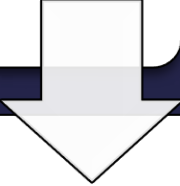
Μεροληψία (bias): κοινωνική
κατηγοριοποίηση, εσωομάδα V εξωομάδα

Στερεότυπα (stereotypes): ιδιότητες που
θεωρείται ότι διακρίνουν μία ομάδα
(Schneider, 2004)

Προκατάληψη (prejudice): αρνητική
αξιολόγηση των ιδιοτήτων που αποδίδονται
σε μια ομάδα.

Διάκριση (discrimination): διαφορετική
αντιμετώπιση, συνήθως αρνητική, σε άτομα
εξαιτίας της ιδιότητας μέλους τους σε μια
ομάδα.

Συνέπειες στερεοτύπων και προκαταλήψεων I

- *Αναπαράγουν την ανισότητα και οδηγούν στις διακρίσεις. Ως διάκριση ορίζεται η άνιση αντιμετώπιση και μεταχείριση ατόμων ή ομάδων στη βάση κάποιου δοθέντος στερεοτύπου.
- *Ενισχύουν τον κοινωνικό στιγματισμό. Ως κοινωνικός στιγματισμός ορίζεται η υποτίμηση της ταυτότητας μιας κοινωνικής ομάδας και των μελών της λόγω της αυθαίρετης γενίκευσης ενός αρνητικού χαρακτηριστικού το οποίο αποδίδεται στην ομάδα αυτή.
- *Ενισχύουν τη μισαλλοδοξία, την εμπάθεια και τον φανατισμό, ενώ συχνά καταλήγουν στη σύγκρουση και τη χρήση βίας μεταξύ των ομάδων.

Συνέπειες στερεοτύπων και προκαταλήψεων II

- * Απειλούν την αυτοεικόνα των ατόμων που λειτουργούν ως θύματα των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων, επηρεάζοντας την ψυχολογική τους κατάσταση.
- * Παρεμποδίζουν την κοινωνική αλληλεπίδραση, τον διάλογο και τη συνεργασία. Συνεπώς, λειτουργούν ως τροχοπέδη στην εύρυθμη λειτουργία των πολυπολιτισμικών κοινωνιών, αλλά και στην επίτευξη του στόχου της κοινωνικής συνοχής.
- * Οδηγούν στην κοινωνική περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό των ομάδων και των μελών τους που λειτουργούν ως θύτες των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων.

Ας επικεντρωθούμε στη σχολική τάξη.....

Ποιος έχει στερεότυπα;;;

Ποιες είναι οι συνέπειες των στερεοτύπων;

Πώς μπορούμε να τα «καταπολεμήσουμε»;

Ποιος έχει στερεότυπα;;;;

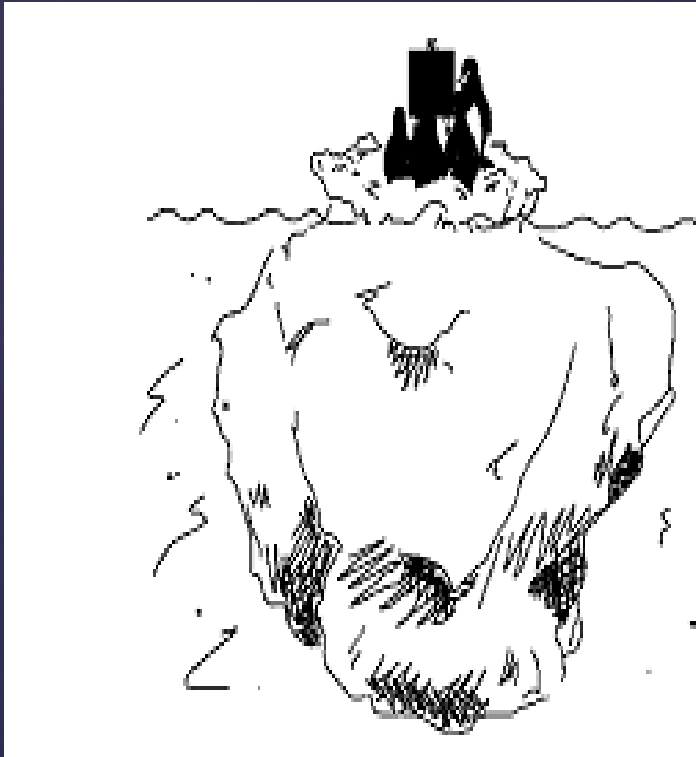
Οι Εκπαιδευτικοί

⌘ «Τα κορίτσια είναι από τη φύση τους πιο συναισθηματικά, πιο ευαίσθητα, λιγότερο ορθολογικά, γι' αυτό και δεν αριστεύουν στα μαθηματικά. Τα αγόρια, από την άλλη πλευρά, δεν τα καταφέρνουν στα φιλολογικά. Αυτά είναι καμωμένα για τις θετικές επιστήμες», σχολιάζει με πεποίθηση ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εργάζεται σε φροντιστήριο και προετοιμάζει μαθητές του λυκείου για τις εισαγωγικές εξετάσεις.

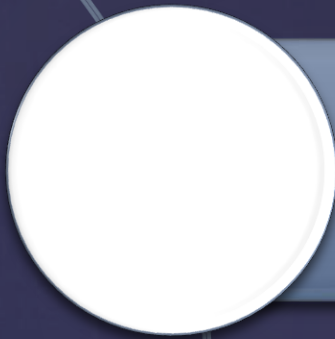
ΤΟ ΠΑΓΟΒΟΥΝΟ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ...

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ
ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΣΧΟΛΕΙΟ &
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΜΟΡΦΩΣΗ
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΜΑΘΗΤΗ
ΡΟΥΤΙΝΑ
ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Προσωπική θεωρία εκπαιδευτικού

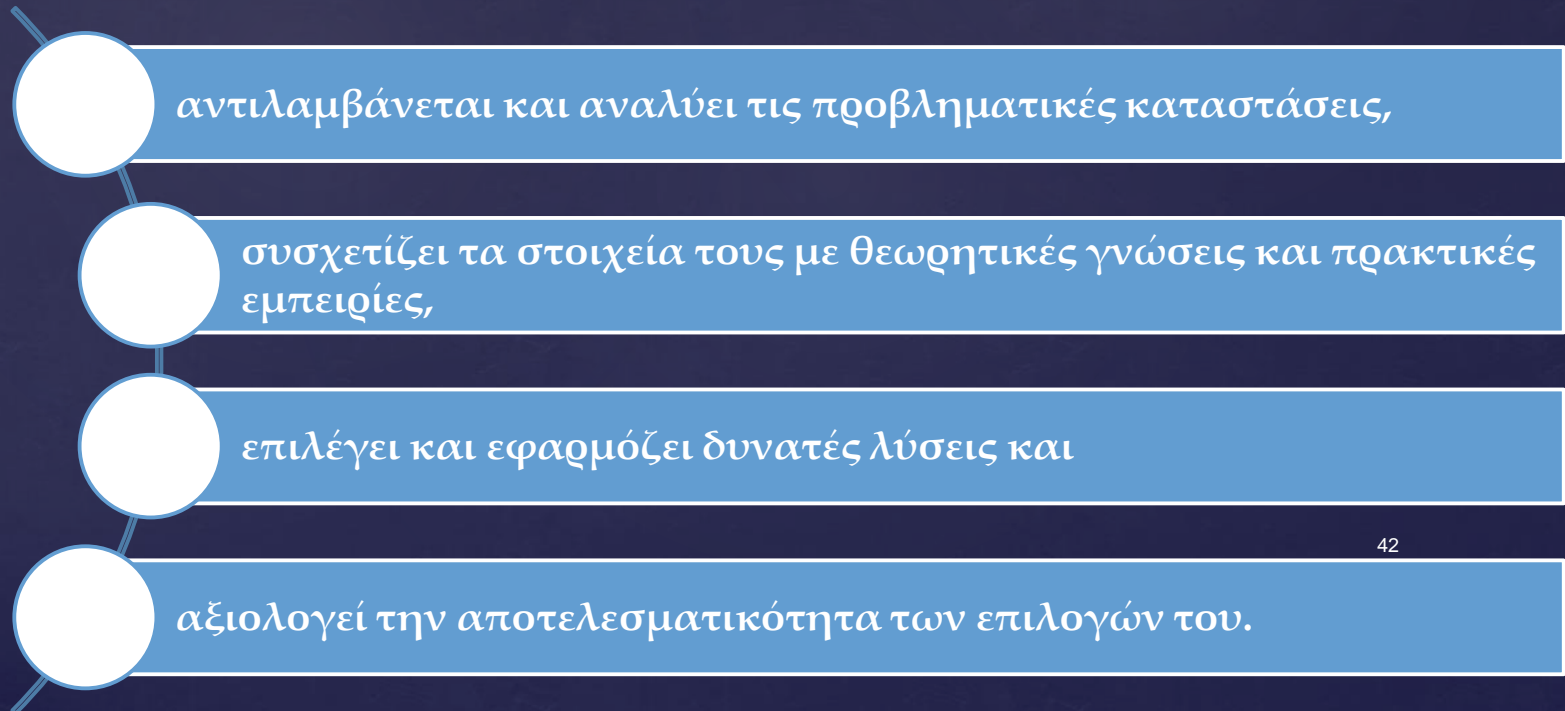
Η πρακτική είναι διαποτισμένη από θεωρία, εδραιωμένη σε πεποιθήσεις του εκπαιδευτικού σχετικά με το πώς μαθαίνουν οι μαθητές, τι πρέπει να μαθαίνουν, πώς οι εκπαιδευτικοί πρέπει να διδάσκουν.

Λανθάνουσες, άτυπες, άρρητες πεποιθήσεις, βασισμένες στην επαγγελματική τους ιστορία και την εμπειρία.

Η Προσωπική Θεωρία του Εκπαιδευτικού

- ▶ παρά το γεγονός ότι σε ένα μεγάλο βαθμό παραμένει σε λανθάνουσα και ασυστηματοποίητη κατάσταση, επηρεάζει αποφασιστικά την εκπαιδευτική πράξη
- ▶ καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο ο εκπαιδευτικός

Οι μαθητές

Παιδιά και μηχανισμοί διαμόρφωσης προκαταλήψεων

Τα παιδιά μαθαίνουν

Τις **κοινωνικές κατηγοριοποιήσεις** που είναι σημαντικές στο άμεσο περιβάλλον τους και στην ευρύτερη κοινωνία

Τα **γνωρίσματα – κριτήρια** με βάση τα οποία το περιβάλλον τους κατατάσσει τους ανθρώπους σε διαφορετικές κατηγορίες και ομάδες

Ποιες θεωρούνται στο περιβάλλον τους και στην ευρύτερη κοινωνία **ενδεδειγμένες στάσεις και συμπεριφορές** απέναντι σε διάφορες κατηγορίες ανθρώπων.

Τα παιδιά έχουν στερεότυπα και προκαταλήψεις;

- Τα παιδιά, ήδη από τη βρεφική ηλικία, προσέχουν τις ενδείξεις της φυλής και μετά από την ηλικία των τριών ή των τεσσάρων ετών έχουν μια σαφή εικόνα γι αυτού του είδους την κατηγοριοποίηση.
- Η στάση των παιδιών απέναντι στη φυλή και την εθνική ομάδα τους και άλλες πολιτιστικές ομάδες αρχίζει να διαμορφώνεται νωρίς, ήδη στα προσχολικά έτη.
- Οι στάσεις αυτές ποικίλουν με βάση το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα παιδιά, τη θέση της δικής τους ομάδας (μειονοτική ή όχι), καθώς και τη συχνότητα και τον τύπο επαφής με παιδιά που έχουν διαφορετική φυλετική προέλευση (Derman-Sparks & Ramsey, 2006).

Εμπαιδευτική ανισότητα

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις επηρεάζουν αρνητικά τη σχολική επίδοση και επιτυχία των μαθητών που βάζονται από αυτά.

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις οδηγούν σε:

- μειωμένες προσδοκίες των εκπαιδευτικών για μαθητές που ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες.
- Μειωμένη αυτοεικόνα των μαθητών που αποτελούν θύματα των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων.
- Αρνητικές επιδράσεις στη σχολική επίδοση των μαθητών που είναι θύματα των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων.
- κοινωνική περιθωριοποίηση των μαθητών που είναι θύματα
- των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων.
- αυξημένα ποσοστά σχολικής διαρροής.

Στερεότυπα

Συνέπειες στις
διομαδικές και
διαπροσωπικές
σχέσεις
(συμπεριφορές
διάκρισης)

Αντίσταση στην αλλαγή

Αναπτύσσοντας μια στρατηγική αλλαγής των στερεοτύπων

Είναι δύσκολη υπόθεση εξαιτίας της ισχυρής αντίστασης στην αλλαγή επειδή:

- ✘ Ερμηνεύουμε τις νέες πληροφορίες με τρόπο που επιβεβαιώνουν τα ήδη υπάρχοντα στερεότυπα
- ✘ Δίνουμε μεγαλύτερη προσοχή σε εκείνες τις πληροφορίες που επιβεβαιώνουν το στερεότυπο από ότι σε εκείνες που το διαψεύδουν

Το άτομο αποφεύγει καταστάσεις γνωστικής ασυμφωνίας

Στερεότυπα

Βασική αρχή αποσταθεροποίησης / αποδόμησης των στερεοτύπων

- Η συνειδητοποίηση της ύπαρξής τους μέσω μιας διαδικασίας
  - ενδοσκόπησης
  - αυτογνωσίας
  - αυτοκριτικής

Ας προκαλέσουμε την αποσταθεροποίηση

Προσεγγίσεις που βασίζονται σε μη επιβεβαιωτικές πληροφορίες:

Το λογιστικό μοντέλο:

Υποστηρίζει ότι η αποδόμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων μπορεί να γίνει μόνο σταδιακά με την προσθετική έκθεση των ατόμων σε πληροφορίες και γεγονότα που δεν επιβεβαιώνουν, αλλά αναιρούν τα δοσμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Το μοντέλο της μεταστροφής: (ισχυρές διαψεύσεις)

Υποστηρίζει ότι η αποδόμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων μπορεί να επέλθει μόνο με ριζικό τρόπο αν το δοθέν στερεότυπο και προκατάληψη τύχει δραματικής διάψευσης από μεμονωμένα μέλη της βαλλόμενης κοινωνικής ομάδας.

Το μοντέλο των υποτύπων:

Υποστηρίζει ότι τα στερεότυπα αποτελούν ιεραρχικές δομές και συνεπώς, η αποδόμηση τους μπορεί να επέλθει μόνο όταν οι αναιρετικές πληροφορίες προέλθουν από διάσπαρτα (και όχι μεμονωμένα) μέλη της ομάδας.

Μείωση διομαδικής σύγκρουσης-αλλαγή αρνητικών στερεοτύπων και προιαταλήψεων

• Υπερκείμενοι στόχοι

Κοινοί στόχοι η επίτευξη των οποίων απαιτεί τη συνεργασία των ομάδων (Sherif & Sherif, 1969)

• Αποκατηγοριοποίηση

- ✓ Άρση της αποπροσωποποίησης που επιτυγχάνουν τα στερεότυπα μέσω των κυρίαρχων κατηγοριοποιήσεων
- ✓ Εξατομίκευση “ανθρωποποίηση” των μελών της εκάστοτε ομάδας μέσω του εντοπισμού ατομικών χαρακτηριστικών
- ✓ να ενθαρρύνεται η προσέγγιση του άλλου ως πρόσωπο, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και όχι ως μέλος μιας κοινωνικής κατηγορίας

• Επανακατηγοριοποίηση

Δημιουργία υπερκείμενης ομάδας με κοινή ενδοομαδική ταυτότητα

Εκπαιδευτικοί Στόχοι

Προτροπή και ενθάρρυνση των μαθητών

- Να αναζητούν συγκεκριμένα στοιχεία τεκμηρίωσης των απόψεών τους
- Να αιτιολογούν τις απόψεις τους, ειδικά όταν αφορούν κοινωνικές και εθνοτικές ομάδες
- Να αποφεύγουν τις γενικεύσεις και την “ετικετοποίηση”
- Να αναπτύξουν την ικανότητα τοποθέτησης του εαυτού τους στη θέση του άλλου (ενσυναίσθηση)
- Να κατανοήσουν τις επιπτώσεις των προκαταλήψεων/στερεοτύπων επάνω σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων

Παιδαγωγική Καταπολέμησης των Προκαταλήψεων

Οι βασικοί στόχοι μιας τέτοιας προσέγγισης είναι τέσσερις:

α) η ανάπτυξη της ταυτότητας του παιδιού, δηλαδή η καλλιέργεια μιας θετικής αυτοεικόνας στη βάση της αυτογνωσίας και της αυτοπεποίθησης.

β) η καλλιέργεια της ικανότητας των παιδιών να υπερασπίζονται τον εαυτό τους στην περίπτωση που υφίστανται διάκριση

γ) η προώθηση της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης του παιδιού με ανθρώπους που θεωρούνται «διαφορετικοί»

δ) Η ενθάρρυνση της κριτικής σκέψης απέναντι στις προκαταλήψεις. (Derman-Sparks, 2005).

Χρειαζόμαστε

- αντικειμενική πληροφόρηση,
- ισχυρά επιχειρήματα και συναισθηματική στόχευση για την αντιμετώπιση κυρίως των προκαταλήψεων

Αξιοποιούμε

- Στατιστικά δεδομένα, απλή πληροφόρηση
- Νόμους, κανονισμούς, οδηγίες
- Απλά πρακτικά παραδείγματα διακρίσεων από την καθημερινότητα λόγω διαδόσεων
- Λογικά και συναισθηματικά επιχειρήματα

Τα επιχειρήματα

Με τι επιχειρήματα θα απαντούσες σε προτάσεις όπως:

Η θέση της γυναίκας
είναι στην κουζίνα

?

? ?

?

Ο ελληνικός
πολιτισμός είναι ανώτερος

Οι μαύροι έχουν φοβερή
αίσθηση του ρυθμού και αυτό
τους κάνει καλούς χορευτές

Όλοι οι εβραίοι είναι πλούσιοι
και ελέγχουν τους πολιτικούς

Τα επιχειρήματα

Με τι επιχειρήματα θα απαντούσες σε προτάσεις όπως:

Η θέση της γυναίκας
είναι στην κουζίνα

Οι μαύροι έχουν φοβερή
αίσθηση του ρυθμού και αυτό
τους κάνει καλούς χορευτές

Ο ελληνικός
πολιτισμός είναι ανώτερος

Όλοι οι εβραίοι είναι πλούσιοι
και ελέγχουν τους πολιτικούς

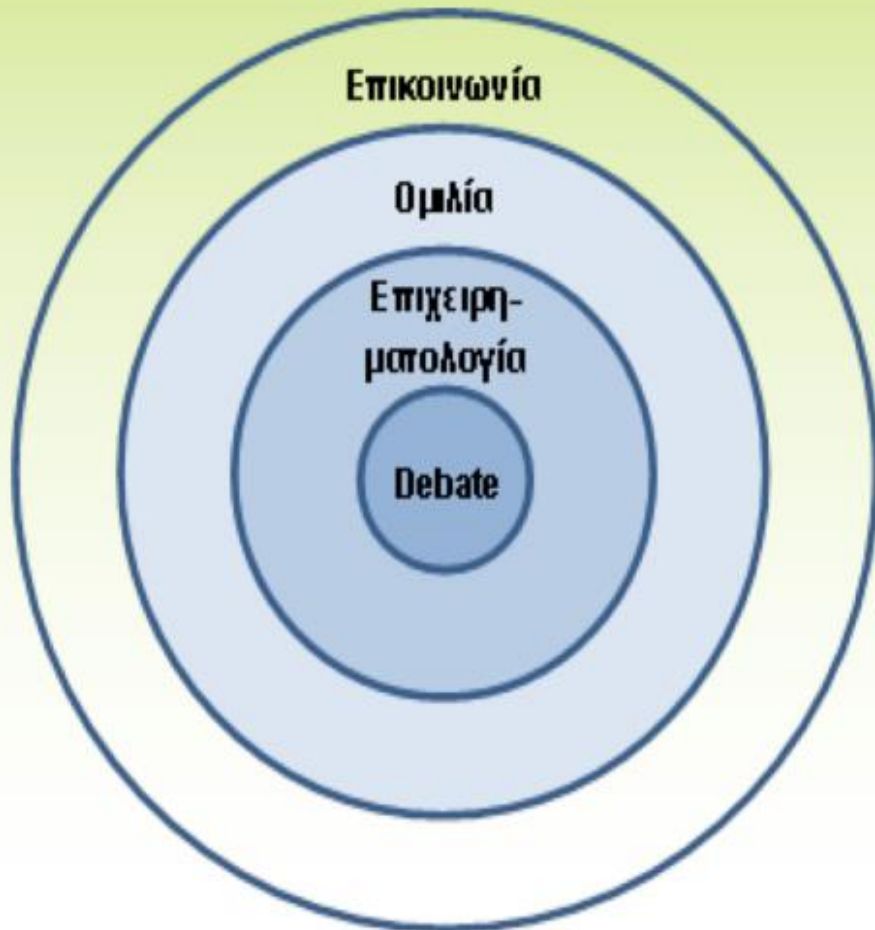
. . . η συγκρότηση επιχειρήματος δεν έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με τα στερεότυπα ή τις προκαταλήψεις. Για τη συγκρότηση επιχειρήματος, πρέπει να γνωρίζω κάποια γεγονότα ή να έχω κάποια δεδομένα, να χρησιμοποιώ λογικές προτάσεις και αποδείξεις για να εκφράσω μία άποψη ή να αποκαθύψω κάτι ως αληθές ή ψευδές. Για τη συγκρότηση επιχειρήματος, πρέπει να χρησιμοποιήσω την κριτική μου σκέψη, να συνδυάσω τις πληροφορίες που έχω και να καταλήξω σε ένα συμπέρασμα που μπορεί να στηριχτεί με τη λογική. . .

{ Η αξιοποίηση της διαλογικής
αντιπαράθεσης (debate)

Τι είναι η διαλογική αντιπαράθεση;

Μια δομημένη συζήτηση μεταξύ δύο ομάδων που έχουν διαφορετικές απόψεις για ένα θέμα και «συγκρούονται» με επιχειρήματα προκειμένου η μία να πείσει την άλλη και το κοινό για τις θέσεις της.

Διάφορα σήματα

Συμβολικές μορφές επικοινωνίας (π.χ. γλώσσα)

Επιχειρηματολογία (χρήση λόγων-reasons για να υποστηριχθεί ένας ισχυρισμός)

Αξιοποίηση κριτή για να καταλήξουμε σε αποτέλεσμα

{ Παιχνίδι Δηλώσεων (Statement
game)

Δραστηριότητα

ΥΛΙΚΑ:

4 καρτέλες αναρτημένες στις 4 γωνιές της αίθουσας με τις φράσεις
Συμφωνώ / Διαφωνώ / Δεν ξέρω / Το σκέφτομαι ακόμα

⊗ Αφού βεβαιωθούμε ότι τα παιδιά γνωρίζουν το νόημα των φράσεων στις 4 καρτέλες που βρίσκονται στις γωνιές της αίθουσας, αναφέρουμε ότι σε αυτό το παιχνίδι ο καθένας δικαιούται να έχει τη γνώμη του, την οποία όμως οφείλει να στηρίζει με **επιχειρήματα** (δηλαδή λογικές προτάσεις που στηρίζουν αυτό που πιστεύουν).

⊗ Θυμίζουμε, επίσης, πως όταν διαφωνούμε με μια άποψη, προβάλλουμε αντίθεση στην άποψη και όχι στο άτομο που την εκφράζει

Δραστηριότητα

Εξηγούμε σύντομα το παιχνίδι:

«Θα πω μια πρόταση και θα κλείσω τα μάτια μου. Μέχρι να μετρήσω ως το 10, εσείς θα επιλέξετε και θα σταθείτε κάτω από την καρτέλα που σας εκφράζει, χωρίς να μιλήσετε».

Τονίζουμε στα παιδιά ότι όταν θα κληθούν να πάρουν θέση, ο καθένας δικαιούται να πάει όπου θέλει χωρίς να επηρεάσει ή να επηρεαστεί από τους υπόλοιπους. Εάν κάποια παιδιά εκφράσουν απορίες για την πρόταση δεν τις λύνουμε και επιμένουμε να σταθούν όπου νομίζουν.

Δραστηριότητα

Ανακοινώνουμε την πρώτη δήλωση γράφοντάς την στον πίνακα

«Τα φίδια είναι δηλητηριώδη»

Κλείνουμε τα μάτια και μετρούμε μέχρι το 10, ώστε τα παιδιά να πάρουν σιωπηλά θέση σε μια από τις 4 γωνιές. Ανοίγουμε τα μάτια και ξεκινούμε να ακούμε με τη σειρά τα επιχειρήματα των παιδιών από την κάθε γωνιά. Ξεκινούμε από το «συμφωνώ» και αφήνουμε τη γωνιά «διαφωνώ» τελευταία. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να ακούνε τις απόψεις των υπολοίπων και να χρησιμοποιούν λογικά επιχειρήματα, υπενθυμίζοντάς τους ότι ο καθένας δικαιούται να έχει τη γνώμη του.

Από τα παιδιά που θα συμφωνήσουν, αναμένεται να ακουστούν επιχειρήματα όπως:

- ✓ Είδα πολλά δηλητηριώδη φίδια στην τηλεόραση.
- ✓ Όταν ένα φίδι σε δαγκώσει θα πεθάνεις.
- ✓ Διάβασα/είδα στην τηλεόραση ότι τα φίδια έχουν δηλητήριο.

Αντίθετα, τα παιδιά που διαφωνούν ή σκέφτονται ακόμα την πρόταση μπορεί να υποστηρίξουν ότι:

- ✓ Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αν όλα τα φίδια είναι δηλητηριώδη.
- ✓ Είδα στην τηλεόραση/στον ζωολογικό κήπο φίδια που δεν έχουν δηλητήριο.
- ✓ Κάποια φίδια, όπως το μαύρο φίδι, δεν έχουν δηλητήριο.

Δραστηριότητα

- ⊗ Σε όλες τις περιπτώσεις, αναμένεται ότι τα επιχειρήματα των παιδιών θα στηρίζονται σε **πηγές πληροφόρησης** όπως η τηλεόραση, η οικογένεια, το διαδίκτυο, τα βιβλία, αλλά και σε προσωπικά βιώματα. Σημειώνουμε στον πίνακα τις πηγές με τις οποίες στηρίζουν τα επιχειρήματά τους για να υποβοηθήσουν αργότερα τη συζήτηση.
- ⊗ Αφού ακουστούν όλα τα επιχειρήματα κλείνουμε ξανά τα μάτια μετρώντας μέχρι το 5, για να δώσουμε την ευκαιρία στα παιδιά να αλλάξουν θέση εάν το επιθυμούν. Στη συνέχεια ακούμε τους λόγους για τους οποίους άλλαξαν θέση.
- ⊗ Ακολούθως, ζητούμε από τα παιδιά να κάνουν μικρές μετατροπές στη δήλωση που είναι γραμμένη στον πίνακα ώστε να συμφωνούμε όλοι. Έτσι, η πρόταση:

«Τα φίδια είναι δηλητηριώδη»

μπορεί να γίνει

«Μερικά/Κάποια φίδια είναι δηλητηριώδη»

Δραστηριότητα

⊗ Συνεχίζουμε τη δραστηριότητα με άλλες δηλώσεις:

Οι καλύτεροι αθλητές είναι μαύροι.

Οι Άγγλοι είναι μεθύστακες.

Οι Εβραίοι είναι τσιγκούνηδες.

Όποιος κάθεται σε τροχικάθισμα είναι άρρωστος.

Στην Αφρική πεινούν γιατί τεμπελιάζουν.

Τα άτομα με αναπηρία χρειάζονται φιλανθρωπικούς εράνους.

Οι μουσουλμάνοι κάνουν πολέμους.

Τα άτομα με αναπηρία δεν μπορούν να κάνουν όσα και τα άτομα χωρίς αναπηρία.

Δραστηριότητα

Συμβουλές

- Η επιλογή των δηλώσεων γίνεται με βάση τη σύνθεση της τάξης.
- Φροντίζουμε να επαινέσουμε παιδιά που αποφεύγουν να ακολουθήσουν τη “μάζα” και επιλέγουν να σταθούν μόνοι τους σε μια γωνιά άσχετα με το αν τα επιχειρήματά τους “στέκουν” ή όχι. Είναι σημαντικό να έχουν το θάρρος της γνώμης τους.
- Επαινούμε, επίσης, παιδιά που στέκονται στη γωνιά “Το σκέφτομαι ακόμα”, αφού έχουν το θάρρος να εξηγήσουν ότι χρειάζονται και άλλες πληροφορίες για να αποφασίσουν αν συμφωνούν ή διαφωνούν.
- Τονίζουμε ότι είναι σημαντικότερο το να ζητούμε επιπρόσθετες πληροφορίες για ένα θέμα παρά να βιαζόμαστε να πάρουμε αποφάσεις που δεν είναι εμπεριστατωμένες

{ Η αξιοποίηση των διλημμάτων

Τι είναι το ηθικό δίλημμα

- Ο όρος δίλημμα παραπέμπει σε ένα δύσκολο ζήτημα το οποίο περιλαμβάνει την επιλογή μεταξύ δυο ισοδύναμων εναλλακτικών λύσεων, καμιά από τις οποίες δεν μπορεί να θεωρηθεί ως πλήρως ικανοποιητική.
- Πολλές φορές η έννοια του διλήμματος τείνει να συγχέεται με αυτή του προβλήματος. Πρόκειται όμως για δυο διαφορετικές έννοιες: το πρόβλημα παραπέμπει σε μια κατάσταση η οποία είναι μεν δύσκολη, μπορεί όμως να επιλυθεί με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Από την άλλη πλευρά, το δίλημμα είναι εξ ορισμού άλυτο, καθώς δεν είναι δυνατόν να επιλέξει κανείς μία μοναδική λύση ως σωστή.
- Για την επίλυση του διλήμματος υπάρχουν εναλλακτικές ενέργειες οι οποίες θεωρούνται ισάξιες και καθεμιά από αυτές μπορεί να υποστηριχθεί με βάσιμα επιχειρήματα (Bérubé & Villeneuve, 2002).

Συνδυάζοντας τη διδασκαλία αξιών και γνώσεων μέσα από
διλημματικές καταστάσεις

Η μέθοδος “VaKE” Values and Knowledge Education

- ⊗ Βήμα 1: Εισαγωγή του διλήμματος
- ⊗ Βήμα 2: Η πρώτη απόφαση
- ⊗ Βήμα 3: Τα πρώτα επιχειρήματα και η βιωσιμότητα των επιχειρημάτων
- ⊗ Βήμα 4: Ανταλλαγή πληροφοριών και εντοπισμός των πληροφοριών που θα πρέπει να αναζητηθούν
- ⊗ Βήμα 5: Αναζήτηση πληροφοριών
- ⊗ Βήμα 6: Ανταλλαγή πληροφοριών και έλεγχος βιωσιμότητας των πληροφοριών
- ⊗ Βήμα 7: Διατύπωση επιχειρημάτων με βάση τις νέες πληροφορίες
- ⊗ Βήμα 8: Σύνθεση των πληροφοριών
- ⊗ Βήμα 10: Γενική σύνθεση
- ⊗ Βήμα 11: Γενίκευση

Διδακτική προσέγγιση 9 βημάτων για την επεξεργασία ενός ηθικού διλήμματος με παιδιά

διερεύνηση εκ μέρους του εκπαιδευτικού του επιπέδου ηθικής ανάπτυξης των μαθητών

επιλογή της κατάλληλης ιστορίας που περιέχει το ηθικό δίλημμα

δραστηριότητες κινητοποίησης του ενδιαφέροντος των μαθητών

παρουσίαση του ηθικού διλήμματος

διατύπωση κατάλληλων ερωτήσεων

εργασία των μαθητών σε ομάδες σχετικά με το ηθικό δίλημμα

Συνέχιση της ιστορίας εκ μέρους των μαθητών άρα και απάντηση του διλήμματος